

**KITNIYOS -
I WISH I WERE
A SEPHARDI**

Source Materials
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

KITNIYOS - I WISH I WERE A SEPHARDI

① וְעַל כֵּן יִצְאֶנּוּ אֲנִי וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַזֶּה אֲכַל מַצֹּת

נִיאָמַר מֹשֶׁה:
 אֶל-הָעָם וַיֹּאמֶר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִמִּצְרָיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֻזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִצִּיפְרַיִם וְלֹא
 יֵאָכֵל חֻמֶּץ:

② חֻמֵּי - אֲנִי - אֲכַל

These are the species of grain with which a person fulfills his obligation to eat matzah on the first night of Pesach: - He fulfills the obligation with wheat, - and oats.⁽³⁾
 - barley, - spelt, - rye, - and oats.⁽³⁾

③ חֻמֵּי - אֲנִי - אֲכַל

חֻמֵּי שִׁבּוּלַת שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן מִן שְׁעוּרֵין כּוּסְמִין גּוּלְבָא שִׁיפּוֹן דִּישְׂרָא שִׁבּוּלַת שׁוּעַל שִׁבּוּלֵי תַעֲלָא דְהֵנוּ אִין אֹרְזוּ וְדוּחֵן לֹא מְנַהֵנִי מִלֵּי *אִמְר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ וְכֵן תַּנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְכֵן תַּנָּא דְבִי ר' אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר קָרָא לֹא תֹאכַל עֲלֵיו חֻמֵּי שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי דְחֻמֵּי אֲרַם וְיֵצֵא בְהֵן יְדֵי חוּבְתוֹ כְּמַצָּה יֵצֵאוּ אֲלֵוּ שְׂאֵין בְּאִין לִידֵי חֻמֵּי אֲלֵא לִידֵי סִרְחוֹן מְחַנְתִּין דְּלֹא כְרַבִּי יוֹרְגֵן בֶּן גּוּרִי דְאָמַר אֹרְזוּ מִן דְּגֵן הוּא וְחַיִּיבִין עַל חֻמְצוֹ מֵרַת *דְּתַנִּיא רַבִּי יוֹרְגֵן בֶּן גּוּרִי אָמַר כְּאוּרֵי וְדוּחֵן מִפְּנֵי שְׁקִירַב לְדְחֻמֵּי

④ חֻמֵּי - אֲנִי - אֲכַל

מֵאֵי שְׁנֵי תַבְשִׁילִין .
 אָמַר רַב הוּנָא סִילְקָא וְאֲרוּזָא רַבָּא הוּא
 מִתְהַדְרֵי אִסְלִיקָא וְאֲרוּזָא הוּא לְנַפְיָא מְפֻזְמִית
 דְּרַב הוּנָא אָמַר רַב אִשִּׁי שְׁמַע מִנָּה ⁽⁶⁾ דְּרַב
 הוּנָא לִית דְּחַיִּישׁ לְהָא דְרַבִּי יוֹרְגֵן בֶּן גּוּרִי
 דְּתַנִּיא רַבִּי יוֹרְגֵן בֶּן גּוּרִי אָמַר *אֹרְזוּ מִן דְּגֵן
 הוּא וְחַיִּיבִין עַל חֻמְצוֹ מֵרַת וְאֲרַם יֵצֵא כּוּ
 יְדֵי חוּבְתוֹ בְּפִסְחָא חוֹקִית אָמַר אֲפִי דְגּוּבִיצָה
 שְׁעֵלִין רַב יוֹסֵף אָמַר צְרִיךְ שְׁנֵי מִינֵי בִשָּׂר אַחַד
 זְכַר לְפִסְחָא וְאֵין לְחַגִּיגָה

⑤ חֻמֵּי - אֲנִי - אֲכַל

דְּחֻמֵּי דְהֵן לֹא כְרַבִּי יוֹרְגֵן בֶּן גּוּרִי . וְעַמְמָל דְּלִזְנוּ כֹּחַ לִידֵי חֻמֵּי
 לֹלֵא לִידֵי סִרְחוֹן כִּי כֹל שְׁמַע (לִילְדֵי לֵב)

(6)

רמב"ם

ה"ד ה"ה ו"ו ו"ז ו"ח ו"ט

א אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד. והם שני מיני חטים שהן החטה והכוסמת. ושלושת מיני השעורים שהן השעורה ושכולת ופועל והשיפון. אבל הקטניות כגון ארז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפילו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין וכשהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמין הרי זה מותר באכילה שאין זה חמץ אלא סרחון : ב חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים לעולם אינם באין לידי חמץ אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח הבצק הרי זה [ג] מותר באכילה. שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פירות הן כגון יין וחלב [ד] ודבש וזית ומי תפוחים ומי רמונים וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמןים ומשקין.

הגדת הרמב"ם
 ח"ב אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח כל הבצק הרי זה מותר באכילה. פ"ד פ"ח זכר זה פסוק ולא יכל מזוים בו דהרי ולכן מוכח חמץ נגזר ולכן חמץ על פסולו בזה פסוק נכבש טו ביקה ומסור.

(8) מרדכי (סוף סי' ג' קמ"א)

(7) סוף מלכות ג' ט"ו ס' רכ"ד

והנהגות קמה לחטוקות בבל ובלבד אכל מי פירות עם מים מחמיצין וכן כשב האמיתו [פ"ה מהל' ח"ה ה"ג] וזה לשון מי פירות כגון יין וחלב ודבש ושמן זית וזני משהים ורעוים וכל כיוצא בהן אין מחמיצין והוא אלא יתערב בהן מים ולא מתערב אפילו כל שהוא כדי זה חמץ עד כשב המי' [פ"ד מהל' ח"ה ה"ג] קולר ורעוים והאכלנים והחמץ'ל שנתן לטובן והחן מותר לקיימן בפסח שברי נכבש לרוב חמץ מנעו וקטנית כגון ארז ודוחן ושלין ועדשים וכיוצא בהם אין בהם משום חמץ ולא עד אלא אפילו אם ארז וכיוצא בו ברותחין וכשהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמין הרי זה מותר באכילה שאין זה חמץ אלא סרחון וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמןים ומשקין. ח"ב אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח כל הבצק הרי זה מותר באכילה. פ"ד פ"ח זכר זה פסוק ולא יכל מזוים בו דהרי ולכן מוכח חמץ נגזר ולכן חמץ על פסולו בזה פסוק נכבש טו ביקה ומסור.

ועל הקטניות כגון פוריים ופוליים וריש ועדשים וכיוצא בהם רבותינו נוהגים בהם איסור שלא לאוכלם בפסח ככלי, וכן נראה. כסדומי ששטעתי עד הפוליים שלא לבשרי בפסח כי אם כמים רותחים סתולת נתינתן בקדרה ונרולים נוהגים בהם היחר, וטורי רבינו יהואל היה נוהג לאכול בפסח מיל הלבן שקורין פוליים ושם היה אוסר. כן בשם גדולים, וסביא רביה דאמילו באורז דחשיב ליה רבי יוחנן כן גורי סין דגן לגני הימוץ. קאסר תלמודא לית דחש לה דלא דרבי יוחנן מיהו קשה הדבר מאד להתיי דבר שנוהגין בו העולם איסור טימי חכמים הקדמונים דסתמא לא נהגו בו איסור סתמא הימוץ עצמו ולא מעו בדבר. שהינוקות של בית רבן שלטו ההלכה יודיעין ראינא. כהדרא במסחים דאין בא לידי הימוץ בא מחי המינין, ולכך נראה לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח, ולא סתמא הימוץ עצמו כי טעות הוא דומר כן אלא סתמע גזירה הוא. דכיון דקטנית מעשה קדרה הוא, ודגן נמי מעשה קדרה הוא כדרישא אי הוי שרינן קטנית אולי אתי לאיחלושי

(9) ב"ר יוסף ס' ג' ט"ז

ובהגדות מיימוניות פלך ה' (ה"א דפי' קושטא) כתב בשם סמ"ק (פי' רב עמי' ולא הגות הר"ף אוח ים) על הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים איסור לאכול בפסח וכן ה"ר שמואל מאירא אכל ה"ר יוסף ושא"ר גדולים היו נוהגין בהם היחר וקשה מאד הדבר להמיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור (פי' עפ"י נ"ו) ונראה שלא נהגו בו איסור משום חמץ דלא טעו אישי בה דחמיותו קדרה וקטנית מעשה קדרה גזירה ה' אטו ה' וגם יש מקומות שעושין פת מקטניות ואחי לאיחלושי כדרישא מהו חמץ וקטניות אלו דלא דמי לרבן כלל לא אחי לאיחלושי, וגם פעמים חטאה מעורבת בהם ואי אפשר לגררו יפה והחזרל כמו כן יש לאסור

בפסח משום דהוא מידי דמיתגן (פי' מרס נה) אף על גב דבימייהו היה מותר מכל מקום עשה יש להתמיר כדורות הללו שאינם בקיאים כל כך באיסור והיחר כדורות הראשונים כדפירש רב סעדיה גאון [ב] עכ"ל וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה (פי' חמץ) כל זה נכבש סמ"ק (שם) וליה דחש לדברים הללו ולמי האשכנזים (ב):

10) אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה

(א) בחיטין ובשעורים (א) ובכוסמין ובשיבולת שועל ושיפון (ב) אבל לא באורז ודוחן ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות. ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חיטין מתערבין בהן (ג) וחומרא יתירה היא זו (ד) ולא נדגו כן:

11) ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (כ"ה מ"ג מה.) כתב ה"חם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מטעם שטעם הוא זולמי אם הם עושים להחמיר על ענינם ולא יעמי למה עכ"ל:

12) שאלה: תבואה של מיני קטניות שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים, וקרוב לודאי הוא שנתחמצה, שרי להשהות בפסח או לא?

13) והנה בשו"ת בשמים ראש (סי' שמח) כתב, שהנמנעים מאכילת אורז וקטניות בפסח, מנהג זרות הוא, וקרוב הדבר שנשתרבו המנהג מעדת הקראים שלא ידעו לחלק בין לחם של מיני דגן ללחם של אורז וקטניות וסברו שהכל מחמין, והלילה לאסור בהינם דברים המותרים, והמתמירים לאסור עתידים ליתן את הדין ע"ש.

14) ובאמת שהגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סי' תנג) כתב: „מעיד אני על אבא סארי הגאון (החכם צבי) ז"ל, שכמה צער נצטער אותו צדיק על מנהג האשכנזים להמנע מאכילת אורז וקטניות בפסח, והיה אוסר, אי איישר חילי אכטלייניה למנהג גרוע הלו, שהוא חומרא דאתי לידי קולא, שיוצא ממנו חורבא ומכשול להכשל באיסור חמץ גמור, כי מתוך שאין אורז ומיני קטניות מצויים להם לאכול ולשבוע, צריכים לאפות מצה הרבה מאוד, ואין נוהרים בעיסת כדת וכהלכת, ועוד שנמנעים משמחת יום טוב מסיבת חומרא כזו שאין לה טעם ולא ריח, ואשרי שיאחו צדיק דרכו וניפין חומרות אלו אל חסלע“.

15) [27] פליקטי סקור"ל אמר שהביא המנהג הלו כי שפאויכלס בפסח עובר פלאו ולא חסור וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה (ב"י שמים) (כ"ה ע"ש).

16) א אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה: פחשים ובשעורים ובכוסמין ובשבלת-שועל ובשפון (ב) (ותמנהג לקח לתבשיל חטים) (מהרי"ל), (ג) אבל לא בארז (ד) ושאר מיני (ה) קטניות, וגם אינם באים (ה) לידי חימוץ, יומתר לעשות מהם תבשיל: הגה (ו) ויש אוסרים (טו) והג"מ פ"ח ומדכו פי' כ"ש). ותמנהג באשקנו להחמיר, (ז) ואין לשנות.

(17) רש"י פ"א

(ט) תוך (ט) התבשיל, (ו) וכן ספר (ג) להדליק בשמנים הנצפים מהם, (יא) ואין אוסרין אם נפלו לחיה התבשיל, (יב) וכן ספר להשהות מיני קטניות בבית (ה"ה סימן קיג), ונרע אקליז"א (מהר"ל) וענין סו אליינד"ר אין מיני קטניות (7) [7] (יג) וספר לאכלן בפסח, בן נראה לי:

(18) נאמר אדם (ע"ה כ')

ה"ה המנהג מאכילת קטניות אנתו שאלו מברי אשכנזים לא מנעוהו אס נעשה ע"י הסכמה נצור או גאוני ארץ שהיו צמים ההם דפשיטא דאסורא אלא אפילו אם לא נעשה בהסכמה כיון שנחפשת מנהג זה לא גרע ממנהג שהתמירו נזות ישראל על עמון לספור ז"י וכתב רש"י במשנה סי' ו' דאפי' לדעת הר"ש א"א להחיר אלא"י יתחרטו כלם והי"נ נעין שיחרטו כל מדינות אשכנז ואם כן לכ"ע לא מהני התרה וקיימי נאסור דרננן אלא אם כן אין לו מה יוכל דלו הוה היי נפש, אבל אם יש לו לאכול ד"א א"א להחיר כלל, ואפילו במקום דהוה היי נפש נ"ל יותר מסכנר להחיר קטניות דאין עושין ממנו קמה ממדינתו ולא אפי' למחלף אבל רעלקט שקורין עאטארקט דדרך לעשות ממנו קמה ויש ט כל ג' טעמים שכתבו הפוסקים, אחד דהוה מדי דמדגן, ב' דיש ט גרעני דגן, ג' דמתחלף בקמה מה שאין כן בקטניות דלא מחלף ועוד דגלמי ספק שאם יראו מבשלין גרוסין מן רעלקט שיבשלו גם כן גרוסין מן ה' מיני דגן ומעולם לא שמעתי להחיר זה, ושעמתי שבק"ק פיורדא בשנת תקל"א ל"ב שהיה רעב גדול באשכנז השיט"ד והחירו זולנעם שקורין ערדפיל כי באשכנז אין אוכלין ג"כ זולנעם כי שם עושין קמה מהם וגם החירו קטניות אבל לא מיני גרוסין, ובאמת ל"ע דלפי מה שכתב הר"ש סי' ר"ו דעת הר"ש וכן כתב שם רמ"א דנוהגין כסברא ראשונה דמהני התרה ואם כן הוה דין דקטניות ככל דין נדר, וא"כ צריך עיון איך אפשר להחיר כח"ש דהא נעין שיחרטו כולם כמו שכתב רש"י ופ"ח ואף דרש"ל כתב כחומרת ז"י שהוא לכלל ישראל אפשר דהוה ה"ה מדינא אס לא שנאמר דהיה מקנה ע"פ חכמי דור דנאמת לא מהני התרה אלא אם כן אין צורך לרנבן דנמקום דוחק לא גזרו או אפשר שהחיתים קבלו זאת וקי"ל כרשנ"א דהוה כליסור תורה רק כן היה הקבלה דנמקום דוחק לא יטרכך התרה ולא יהיה שום איסור יותר נראה דע"כ לקושית הר"ש דהוה כנדר אלא דביד שקבלו יחידים או עיר אחת אבל דבר שנחפשת הוה כתקנת נצור ואפשר שכן הוא חומרת נזות ישראל ואפילו יתחרט כל העולם לא מהני התרה וז"ע:

(19) נאמר בורה ע"ה

לשנות, ואפלו (כ) באחרון של פסח גס"גו אין להקל בזה, ומכל מקום בשעת הדחק (ו) שאין לאדם מה לאכל, ספר לבשל כל המינים חרץ מתמשת מיני דגן, ומכל מקום גם בגזון זה (ז) נקדים קטניות לארז ודמן ורעק"ע, שהם דומין יותר לחמשה מינים וש"ך בהו טפי למגור (ופשוט יהוה הדין לחולה אף שאין בו סכנה דמותר לבשל לו אם צריך לזה), אלא דצריך לזה, וזהו דקדוהי היטב שלא יפצאו גם גרעניי מתמשת מיני דגן, וכתב התוס' סופר בהשוקה סימן קכב, דאפלו במקום שיש להחיר, מפל מקום וזולטנו לכתחלה ברוחחין, דכל מה דאפשר לתקן מסתנינו, וכן כתב הט"א:

(20) נאמר בורה ע"ה

ובמקום אחר עמדו קצת מהתקנים שרצו לפרץ בזה ולא צלחה בזה, לפי שחכמי הדור סגדולי אשקנו תירו לקראתם ועמדו בפרץ וקבו דברי חכמים והחליטו האסור בקדוה אלו, ואין ללמד מקומות שנותנים סמך קאי ומקצם שלא נתפשטה בניהם גזרת הגדולים והתקנים בזה, וקמו לענין חכם לשא"כ נשים וכו' וצונו בקצתם הנ"ל שגדול אחד היה מתיר אף בקאפי"א א"ג וזו"א פרי"ץ הוא, נראה שרופה להחמיר לפי שהתמוז לא נדעו מה הוא ודמנו שהוא ג"כ כיון קטניות וזמירו הכל וקצו צור הראשונים, ומ"מ אף במקומות שקבלו חמרא או בקאפי"א ג"כ אם תרכו קדם בפסח יש להקל וקמ"ש בשב"י ח"ב סימן ה' ודלא כהח"מ וספר עכ"ד, ובמחשבות אלו נהגין ספר פשוט בקאפי"א ואע"כ וז"ל סגדיון לתרף את התקנים⁴ קדם פסח וגם לענין קדם שקולים אותם לקרי ששם תצורבות ארז ושאר מינים להיות נקנה מכל משום חמרא דפסח וכתב טוב מבוט עליהם, וצונו בשב"י שם שכתב: בטי"א⁵ שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש נפשות שמשמשים בטי"א ואח"כ חזקין ומתפשטים אותם למקור ושמה נשתפשף תחלה עם חמץ, וכן שמעתי משלמים וכן רבים, לכן שומר נפשו וז"ל מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש, ומ"מ נראה שאין לחשש לכלים שנתפשלו בקדם טי"א או לשפך מהטי"א לתוך הסאכל, ונש ונהגין ספר בטי"א שכתב מן התקנים אשר במדינות גדולים וגם התקנים מעידיים שהוא פשוט לקדם ע"י שטפירים במראה וטעם וז"ל שיש הקבל בין טי"א שנתפשלה ונתפשלה לבין טי"א הנפאה בדרך גזילתה ולא שלט בה אפי' לבשלה בל:

C. What are KITNIYOS?

During Pesach, Ashkenazi Jews (those of European descent, from France, England, Germany, Russia, Poland, Hungary, Austria and the Low Countries) do not eat kitniyos (legumes), such as beans (soy, kidney, lima), peas, corn, rice, string beans, mustard, sesame, (some include peanuts), etc., and products containing them, even though these foods are not chometz. Oriental Jews never accepted this custom, whose origin is a Gaonic decree. Married women follow the custom of their husbands.

27
 & NUKMENCANT

22
 חמץ = חמץ
 חמץ

והנה הוגד לי שגם הפרי שקורין ערדנים אין אוכלים בירושלים בפסח מפני גזירת קטניות. וכאמור פירא זה הוא סין קטנית שכן גדל בשרביט החת הקרקע ונקרא ג"כ בחכמת הבאטאניק הילוענלרוכט, אמנם בקצת נשחנה משאר קטניות חרא דאינו מידגן דהיינו דאין אוספין הפירות בגורן כדגן אלא מניחין אותן בשרביטין שלהן והשרביטין מתקשין כמו קליפי שקדים ויש להן ג"כ טרחה שקדים והפירות אוכלים בארץ ישראל קלויים באש לקינוח סעודה ולמטעמים, ועוד דהפירא דוסה ללוויים (האועלניססע) ועל כן נקרא ג"כ גויס כל"א והיא רכה כאגוז ואין עושין ממנו קמח כלל רק סוחטין ממנו השמן ומה שנשאר עושין ממנו שטארקע, וכן א"א שיהערב בהן נרעיני רגן בשום אופן, כי הם נשארו בשרביטין עד אשר נקלפין לסחיטת שמן. ומאחר דיש ג"כ סברא לומר דמשקה פירות אפילו סאיסורי דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן, ומנהגא דא"י אינו אלא בפירא נופא, כי שם אין עושין שמן מפירות אלו, ועיקר גזירת קטניות ב"ס לא היה על פירות באלה, אשר על כן אני נוטה להתיר השמן אם יסכימו עמי הרב רחאסבורג והרב רפאוען ואין לי פנאי להאריך כעת. ויש להוסיף על זה כי כבר תורה וקן מרה שר"ה זצ"ל כפפר"ט להתיר שמן שומשמן, ואף שבשמן שומשמן שפשט המנהג בא"י ובשאר ארצות לאיסור לא מלאני לבי להתיר, מ"ס בנידון דירן דאין כאן הני חששות שבשמן שומשמן אין להתיר כ"כ. אח"כ שמעתי שהגאון רקאוונא ב"ס' כאר יצחק החיר שמן שומשמן.

23
 חמץ = חמץ

ונחויו אגן דלטעם הא' מותר, שאין מתערבין בהם חייטים לעולם, כמו שכתב במלמד להועיל, שהם נשארים בשרביטין עד שסוחטים מהם שמן, ואפילו אם נתערבו בטלו קודם הפסח ולאחר שנעשה שמן הם לח בלח. ועוד, שמי פירות אינם אלא זיעה בעלמא (עי' פסחים כ"ד) וא"כ אין לאוסרם. ולטעם השני, יש לומר, שאינם בכלל קטניות, דשומשמן שאני, שהוא בכלל קטניות, כמבואר ביר"ד סי' רצ"ב ס"ג, אבל לא ערדניססע. והג' דר"צ הופמן הוכיח, שהאחרונים לא ידעו מה זה שומשמן והם חשבו שהוא מה שנקרא בל"א: מאהן (סולת) אבל באמת שומשמן הוא מה שקוראים: זעזאם, שנקרא גם בלשון ערבי: אלשומשום. אבל ערדניססע אינם בכלל קטניות. ואפילו נימא שהוא ספק יש להתיר, כמש"כ בב"י תו"מ סי' י"ג בשם הרשב"א, שכל שיש ספק במשמעות התקנה יש להקל, ע"ש. ועוד, שערדניססע לא היו שכיחים כלל בזמן גזירת הקטניות ועי' במג"א סוף סי' ש"א לענין טלית שנפסלו ציציותיו, ע"ש ודו"ק, ולחכם שכמותו יספיק הקיצור.

בדבר שמן הנעשה מערדניססע [בטנים] לפסת. ידע הדר"ג, שיש בזה מחלוקת גדולה בין האחרונים. הגאון בעל אבני נזר אר"ח סי' שע"ג וכן הג' דמונקאטש במנחת אלעזר ח"א אוסרים, וכותבים שהם בכלל קטניות והם כשומשמן, שאסור לעשות ממנו שמן, עי' אר"ח סי' תנ"ג. אולם הגאון מקאוונא בשר"ח באר יצחק מתיר אפילו שמן שומשמן ודעתו דהמהר"ל לא אסר אלא כשנעשה בפסח, אבל לא כשנעשה קודם הפסח, או בטלים החטים המעורבים. ע"ש שהראה נפלאות בחריפות ובקיאיות. וכן הגאון מהרש"ם ח"א סי' קפ"ג מתיר שמן הנעשה מראפס. והג' דר"צ הופמן במלמד להועיל ח"א סי' פ"ה מתיר ג"כ שמן מערדניססע וכותב שהג' ר' שמשון רפאל הירש מפרנקפורט ז"ל התיר אף שמן שומשמן, ע"ש.

ועי' במהרש"ם הנ"ל, שהביא בשם השו"ע של הרב, שלא גזרו איסור קטניות אלא כשבאו עליהם מים, שכיוצא בזה בה' מיני דגן אסור מדין התורה, אבל בלא באו עליהם מים, שגם בה' מיני דגן מותר, לא יהא הטפל תמור מעיקר. וערדניססע אי אפשר שיבאו עליהם מים מחמת קליפתם הקשה. ואף שיש לפקפק ולומר, שגזרו בכל אופן כיון דאיכא לאחלוסי, מ"מ בצירוף כל הטעמים הנ"ל יש לסמוך על המקילים, שהם נתנו טעמים לדבריהם, והמחמירים אמרו סתם, בלא נתינת טעם, אלא מחמת גזירה.

ואף שאינו ראוי לעמוד במקום גדולים, מ"מ נראה לי שהדין עם המקילים, דהנה בטור הביא שני טעמים לאיסור קטניות. אחד, שמתערבים בו חטים. ועוד, דאתי לאחלוסי בדגן. והנה גדר הקטניות הוא שהוא מידגן ושעושים ממנו מעשה קדירה ושהוא גדל בשרביטין, עי' בט"ו לענין חרדל ועי' בחק יעקב שם. ובעל מלמד להועיל, שהי' בקי בחכמת הבוטאניק וחקר וודש הכל באופן מדעי, כותב, שאין הערדניססע מידגן, היינו שאינם נאספים בגורן כדגן, אלא מניחים אותם בשרביטין עד שמתקשים. וגם אין עושים מהם קמח. אלא סוחטים מהם שמן וממה שנשאר עושים שטערקע. ולפי דעתו הם גדלים בשרביטין. אולם אני חקרתי ודרשתי ואמרו לי, שאין הם גדלים אלא אחד אחד באדמה ולפעמים שניים ולפעמים יותר.

(14) מורה נבוכים

הטעמים דחוש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוצ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין או, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין או כידוע ולא הנהיגו ממילא לאסורם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותן הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים, עיין בב"י ר"ס תנ"ג, שהרי קרא לזה מנהג שטות, וגם משמע שהר"ד יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו לחסוף לאסור עוד המינים שניתוספו אח"כ רק שא"א להתיר מה שכבר נהגו לאיסור, וכן בענין וקיעל אפשר לא היו מתחלה רגילים לזרעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור ולכן אף אח"כ שהתחילו לזרעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאסורם שוב, ולכן גם הפינאטס לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש, ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י, ולאילו שיש להם מנהג ביהודי שלא לאכול פינאט אסור גם בפנאט אבל מספק אין לאסור, ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור, וכן ראיתי שנותני הכשר על פינאט אויל מהאי טעמא.

הנהגה בדבר הפינאט שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח ובתורה תמה בטעם הדבר משום ששמע שעושין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שזורעין בשדות כשאר קטניות, אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל, שכל הדברים העושין מהם קמח נאסרו ממנהג זה, ואין לך דבר העושין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוראפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה, וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הטור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעוריים שיתערבו נהגו לאסור, דהא ענין וקיעל שמתערבין בהן מיני חטים ושעוריים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבדוקם ובח"י סק"ט כתב שלא יסמוך על בדיקה נשים וקטנים מצד קושי הבדיקה, ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א, ותרדל כתב הרמ"א בסימן תס"ד שנהגין לאסור דהוי כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים, ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם, וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוצ חכמים, אלא שהנהיגו את העם לתחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני

(15) א"ת יבוי אומר תוס'

נשאלתי אודות אשה אשכנזיה שנישאת לבעל ספרדי, ובהיותה בבית אביה היתה נוהגת כמנהג הוריה בכל החומרות שנוהגים, ומהם אכילת אורז וקטניות בפסח שנוהגים בהם איסור (כמ"ש הרמ"א סי' תנג), וכעת אותה נפשה לנהוג כמנהג בעלה לבשל אורז וקטניות ולאכלם בפסח, אם אין בזה משום, אל תטרש תורת אמך.

ד) ומעתה בני"ד אף שהאשה הנצבת בזה נהגה בנעוריה בית אביה שלא לאכול אורז וקטניות בפסח, הואיל ונישאת לבעל ספרדי שנהג היתר בזה, נקבה תסובב גבר, ורשאית לנהוג היתר כמנהגו, שדינה כהולך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל, ואין דעתו לחזור, שנהג כמנהג המקום שהלך לשם להקל, ואף גם זאת נוהגת להקל כמנהג בעלה, שאם לא תאמר כן בטל שלום הבית, שיהיו הלוקים בעיסתם, ומכל שכן לפמ"ש הגר"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג (חאו"ה סי' ל), שהנהגה שלא לאכול אורז וקטניות בפסח, אסור לבשלם ביו"ט לצורך מי שנהג היתר בהם, ע"ש, שחדבר עלול לגרום מחלוקת בין בעל לאשתו, (ובמקום אחר כתבנו בזה בד' הרב פעלים הנ"ל, ואכמ"ל).

28) יחיד בלתי 07

שאלה: מה הדין בנוגע לאורו וקטניות בפסח, והאם על כל מניח יש להתיר להאכיל מהם בפסח לתינוקות שלא הגיעו למצוות?

ובדבר אם מותר לאחינו האשכנזים שנהנו איסור באכילת אורו וקטניות בפסח, להאכיל מהם את הילדים שלא הגיעו למצוות, הנה בגמרא (יבמות קיד.) למדנו מריבוי הפסוק „אסור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם“, לחזותו גדולים על הקטנים, שאסור להאכיל לתינוקות דבר איסור. ונהלקו הראשונים אם הדין הזה נהג גם בטאכל האסור מדברי סופרים, שהרמב"ם (בפרק יז מהל' מאכלות אסורות הלכה כז) כתב, שאפילו דבר האסור מדברי סופרים אסור להאכיל בידים את התינוקות. והרשב"א בתשובה ח"א (סי' צב) סובר שאיסור דרבנן מותר להאכיל לתינוק. וכ"כ הר"ן (שבת קכא.). וכן דעת רבינו ישעיה מטראני (שבת קלמ.) ע"ש. ומרן השלחן ערוך או"ח (סי' שמג) פסק לאסור כדעת הרמב"ם. (וע' בתשובת ר' עקיבא איגר סי' טו, וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג הו"ד סי' ג. ואכמ"ל). אולם דבר שאין איסורו אפילו מדברי סופרים, אלא רק מכת מנהג לגדר וסייג, כמו איסור אורו וקטניות בפסח, נראה שאין מקום לאסור להאכילו לתינוקות שלא הגיעו למצוות, וכיוצא בזה כתב בשו"ת שם אריה (חלק אבן העזר סוף סי' צה), שאף למ"ש הרמ"א בהג"ה (או"ח סי' תסז סעיף ה) שהמנהג שלא לאכול פירות יבשים בפסח, שיש לחוש שמא נתנו אותם לייבשם בתנור שאפו בו המץ. מכל מקום לכל הדעות ראויים הם לקטנים, כיון שמנהגם זה הוא רק חומרא בעלמא.